

לוחם נס בימי יחושע בן נון אלא שגרם החטא (רש"י, לא חלנו אלא ברשות כורש, וכל ימי מלכי פרס נשתעברו וכו') [ועל הלשון הזה קשה, חיה צריך לומר רצה הקב"ה לעשות נס לישראל בימי עזרא כבימי יהושע אלא שלא היו ראויים לכך, כמו בסנהדרין (יא.) יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך, אולם באמת אין זו קושיא בעין זה מצינו שבת (פט סו"ב) ראוי היה [יעקב וכו']].

מן החטאים הגורמים היה כנראה שרבים לא רצו לעלות מבבל לא"י, גם הלויים לא עלו עם עזרא, וזה היה חטא. ועל חטא זה קנס אותם עזרא שלא יתנו להם מעשר ראשון (עי' יבמות פו::; רמב"ם הל' מעשר פ"א הל"ד), ויתנו לכהנים. שהחטא הזה שלא עלו עמו היה גדול מאד, יוצא מתוך המדרש שח"ש רבה (פ"ח ט, ג - אס חומה היא וגו') אלו ישראל העלו חומה מבבל לא חרב בית המקדש, ר' זעירא רצה לקנות דבר אמר לדין דהוה תקיל, תקיל יאות, אמר לית את אזיל מן הכא? די תרבוך אבהתיה ביהמ"ק, אמר ר"ז לית אבהתי כאבהתהון? שמע קליה דר' שילא, אילו ישראל העלו חומה מן הגולה לא חרב בית המקדש. אמר: יפה למדני עם חארץ. וכן אמרינן (יומא ט סו"ב) ריש לקיש חויי סחי בירדנא, אתא רבה בר בר חנה יהב ליה ידיה, א"ל אלקא סנינא לכו דכתיב (שח"ש ח, י) אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז, אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא, נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו, עכשיו שעליתם כדלתות, נמשלתם כארז שחרקב שולט בו [פירוש"י: טירת כסף - שאינו נרקב, כך לא הייתם חסרים שכינה. לוח ארז - שחרקב שולט בו, שהיה בבית שני וקן קצת חזון שכינה וכולו לא היתן].

תרצ"ט
ט' מכת

היום יא"צ גדול של עזרא הסופר. בסליחה של עשרה בטבת אזכרה מצוק! זועמתי בתשעה בו בכלמה וחרפ חשך מעלי מעיל הוד וצפר, טרוף טרף בו הנותן אמרי שפר הוא עזרא הסופר, מובא כמג"א וט"ז אר"ח סימן תק"פ.

ובספר אורחות חיים מרבינו אליעזר הגדול מלונלי, איתא גם היא"צ של נחמיה בן חכליה הוא ט' בטבת, מובא בסידור יעב"ץ אבל לא בשם אורחות חיים (עי' עין תפלה באוצר התפלה סליחות לעשרה בטבת).

עזרא עלה בעליה שניה חמש שנים אחרי זורובבל שעלה עם מספר שנים וארבעים אלף שלש מאות וששים ועזרא עלה ברשיון ארתחששתא עם אלף ושמונה מאות, יסוד העליה השניה: תפקידו של עזרא היה יותר הבנין הרוחני של הארץ והאומה. לא עלה תכף עם זורובבל, שרצה להשתלם בתורה וכל זמן שרבו ברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא (מגילה טז:), ובגמרא סנהדרין (כא:) ר' יוסי אומר ראוי היה עזרא שתתן תורה על ידו לישראל אילמלא קדמו משה, במשה הוא אומר (שמות יט, ג) ומשה עלה אל האלקים, בעזרא הוא אומר (עזרא ז, ו) הוא עזרא עלה מבבל, מה עליה האמור במשה - תורה, אף כאן - תורה וכו'. ואמרנו במס' ברכות (דף ד סו"ע) ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה

וכאשר בא רבכ"ח לפני ר' יוחנן אמר לאו היינו טעמא: דא"נ הוה גליקו בימי עזרא כולהו לא הוה שריא שכינה במקדש שני דכתיב (בראשית ט, כו) יפת אלקים ליפת וישכון באחלי שם, אע"ג דיפת אלקים ליפת, אין השכינה שורה אלא באחלי שם. והנה ר' יוחנן לא פליג רק על ענין שריית השכינה, אבל על מאמר ר' שילא שסרוב העליה גרם לחורבן לא פליג.

ועל יסוד המדרש הנ"ל ומאמר ר"ל ביומא (ט:) הסברתי דברי רש"י בכתובות (קיא ריש ע"א) על הגמרא שלשה שבועות נשבע הקב"ה: השביע את ישראל שלא ימרדו באומות העולם, שלא ישעבדו את ישראל יותר מדאי, ושלא יעלו ישראל בחומה, פירש"י יחד ביד חזקה. לכאורה מלים יתירות? אבל פירש כן שלא תהיה סתירה לר"ל ולר' שילא. וכן כתב רש"י בפרשת בשלח (טו, יד) על הפסוק חיל אחז יושבי פלשת, מפני שהרגו בני גת את בני אפרים "שיצאו ביד חזקה" לא לחנם הוסיף את המילים האלה.

ומזה יוצא לנו הלמוד: אם אומרים לעלות לארץ ישראל, בין בדרך התגלות, כמו בגאולת מצרים, או בדרך הסתרת פנים, כמו שהיה בימי עזרא, צריך לעלות. [גם בגאולת מצרים אף על פי שהיחה בנסים ונפלאות, היו רבים שלא רצו לצאת ונענשו בג' ימי האפילה. וגם בימי עזרא הרוב לא רצו לעלות (עי' לעיל עליה זורובבל ועזרא) ונענשו בידי שמים ובידי עזרא (בשם אברכנאל כתבו כי זו סיבת גרוש היופניה)]. וזה מרומז בפסוק (בראשית מו, ד) ואנכי אעלך גם עלה (עי' ילקוט ראובני אנכי ארד עמך). "אעלך" פועל יוצא. "עלה" פועל עומד - אם מצוים לעלות או מרמזים לעלות - אם אעלך ע"י צווי גלוי או ע"י רמז צריך אתה לעלות.

ומה טוב היה לו הקדימו היהודים לבא חנה בטרום שאנסוהו לזה הצוררים. בפ"י רש"י (בראשית מו, ו) ויקחו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען, אבל מה שורכש בפרדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה, לומר נכסי חו"ל אינם כדאי לו. וגם זה סימן לבנים, יעקב אבינו ויתר על נכסי חו"ל כדי שלא יהיה לעשו חלק בארץ ישראל, [מה טוב היה לו הבינו היהודים במועדו את הסימן הזה, וויתרו לפחות על חלק מנכסיהם שבחו"ל כדי שלא יהיה חלק כל כך גדול לישמעאל בא"י. היה זמן שהיה אפשר לקנות גם הקרקע של הכותל המערבי, אבל עכשיו באים הנה בחוסר כל ונכסי חוץ לארץ נשארו ביד הצורר בלי כל תועלת]. ומה טוב היה לו היינו מוצאים את הלמודים מדברי חז"ל המתיחסים לעליה שבימי עזרא, והיינו לוקחים אותם לקו. הן אמת שאין לנו עכשיו מנהיגים כעזרא ונחמיה, אבל כשם שהמסורבים אז שגגו בזה, שלא רצו לעלות בגלל חסרון הנסים, כן שגגנו בזה שלא רצינו לעלות בגלל חסרון מנהיגים ממדרגתם של עזרא ונחמיה. מאלה שנמנעו מלעלות מאהבת הגלות - אין לדבר כלל.

עזרא ונחמיה היו שני העמודים אשר בית ישראל נכון עליהם, הם הניחו את היסודות לבנין הרוחני והחומרי של בית ישראל וארצו, יתן ה' שזכותם תגן עלינו ונזכה במהרה לגאולה האמתית.